

"AZKATASUNAREN YARRAI" LIBURUA

Liburu eder bat dugu eta, ederaz ditzate izan arren, munduko izanarretara itzulia, sarri argitaratua, ta aurteantzean be., ziru gogoz, askotan argitaratu emana izango duna.

Agirre jaunak, Euzkadi'ko lehenagor Lendakariak, ara ta ana erbestearen edilela, itatitukuta dia: «De Guernica a Nueva York pasando por Berlin».

Egileak espainiaraz argituti dula —1942'an— egia izanik be, euzkeraz auzten argitaratu dia lehenagor. Euzkeratzenaileak, jatorrak diruan izenpuruarri luzeagor erretirik, «Azkatasunaren garrak» izenpurua ipiti dirua. Erdetarikoa ta Buenos Aires'an (1943) argitaratu zuz, euzkeratzenak, arte mardou igaruta gero, auzten ikusi dia lehenagor.

Bestarik dirgu itzate hirk? Ome:

JOHNE LENKIBE har Joseba Andoni

Lege-gizona zuz Agirre. Oritu'na eta Donatu'n egin zuzan bere ikaskeak. Gasteiztik etorren argi ta eragilek. Bizka'ko Gasteiz Kanotikuenen zuzan lez auzten dia bere agiriak bintza.

Bilbao'n jatu zuz 1904'an; eta 27 urteko zala, 1931'an, Gesto'ko alkate auzte ebet orduko udal-antestundee-tan, leze auztena bertan. Bizka'nik eta Napuzko'nik Kanotikuenen zuzan no-lerratu eban. Madrit'en sekulako izlari auzte ta itzi ageruarik. Euzko Arnaud'eko Estatutuenen alde jo ta lez lan egin eban. Euzko Alderdi Jeltzalean indiar auzitiko zalarik. 1937'an eta 1938'an be Bizka'nik dirunatu auzeratu eban.

1936'ko gudaitian, Madrit'eko Kar-tak Euzko Araudia auztena arzu ebe-tuan. Gernika'n batutako alkateok Euzko Jauriaren Lendakari izentatu eban, bere mapeko agitari, erri-tar eta gularien artean benetako lutsa, begitane ta lan-gogoa izutu-azo ta zandurik.

Bere agintaldi laburtean amaika lan eder auzteru auzte euzkan: euzko Uni-bertatutakoa. «Eguta» egutentakoa, Jauriaren Bolentina, euzkeraz ta euzkeraz auztena harrin argitaratua, euzko dirua, zand'paperak, egal-to-takoa zand' eta abar.

Bilbao jaun zuztean, Santander alde-rik itzili zan bere gulariak izoz be ber-

antibera itzi harik; gero, Laredo'ko izunben ostean, Frantzia, Barcelona, Belgika, Alemania, Amerika ta gaitiera-ko errialdetean zuz itzili yakun, be-ti be gero aldian eta osotan erbesteera jo ebanen urdurianan arduratsuz.

Paris'en il zuz 1931'an. Aren gor-puan Donitane Lohituan'en auzan ya-kun lurtu. K. Mathieu gortutak egin eban illeta-itzaldia. Amerikera, lezago Sakarrieta'ra lez, auzte harik joan oi dira jentzena edemak aren illobian auz-puzera.

Euzkotanen lez-Lendakari izan zan Agirre. Ute hartan arzu eban, jakitia, agintide ori. Espainiarak guri azkatasuna kentzeko zuz itzili arren, mulla mullazurken ta auzi-joko bitartez, harri-ro erreteko gurtu muler itzili ziran auzera berbit erreteko. Buzurka gordi-tuan gongozala izan zan. Frankoarrak indiar auzeratu zuzen ebela-ta, 1936'ko urtillian, Madrit'eko Batzar Nagusiak auzten arzu eban Euzko Araudia.

Angarik idarten eban Agirre'k: «Ba-gentian auzte euzkan azkatasu-na, kendu euzkotanaren aldean, ondo mardou erretigula; baita gudaketarik ikaragarrionari ekiten giarduan aldian, azkatasun auzegar batera leporatzen euzkuzan bearrunak, berez diran bai-fo bost bitar zallagoak zuzala be argi-otzu genikuzan.

«Baita auzan eta guri be, nor edo nor gure Aberti hartana ludi-mapan berez diragokim auzeraren yabe ostera be itzutea, benetan pongari yakun. Lortu-harri genduan azkatasunaren amaika odal izuri beir eban euzko gar-todiak. Amaika latzaldi samin jasan be bai abertzele enparauak! Baita gortiak ikuzteko gongozala jakin arren, rez euzkan, Euzkotarrak azkatasuna egu-tate garbia bai-zen beartzekoa ba'do-ga? Or zelan harrintas genduzan geure auzten askitz edo traditioak, Gerni-ka'n zente diragok Aritz donetikarria, antzafako guraldien deusezko arterre-na harik, geure edestaten ikurrik bizi-korrena genduan barriren harri».

Az 1936'ko urtillaren 7'an zan. An-tze, Gernika'n, Zagatz-pean zin-egin eban Agirre'k, euzko lur gaithean ru-tik, auzte zuzten gomotaz, garte la-gutzaile mardo bikatitak inguratuta. Euzkan berari: «Guztiok genkian geure Aberti hartanaren ezere giradi osoa-

men be Euzkotarrak laster euzkan gongoran buru-esketatzen auzeraren auztean zan egikuzan auzteko bati gualala toki orragari auzan.

«Italiarrek eta donitarrek baita, gudari ta tresnatan Franko'k erabiltzen erabiltzekoari begira, ta gero eskatut, esateko izkillo harik, eta guda-jantzi-rik osotan ez ebela, ondurarte euzkan izaniko ikurritaren auztean lurtu ta jura-zan gudari areik eta Erriaren auztean lezengoz agertzen gulan Euzko Jauri-rikide garteok, atzerritarren batek itzi-si ba'gendur ikusi, ta zuz-batzen bat ala gizonetara jolastan giarduan garteria ez ete gulan, egitak gertatu zan.

«Baita Euzkotarrak ondo baita obo-to genkian rez garrantituenak zuz onduko auzte arrik. Euzkadi, azkate-sun-zalea izandako Erria, ondurarte etorren bigartenez azkatasun-bintza-ra. Gure arbasoen burunik jantzen ta ez euzten mardetkeria bea baita irakaspem zitalagoak eta gortogarrigoak ta Europa osoan garalle buru ja-giten auzte garala etorren. Eta gure erkalmena (Errepublikak) aldiz lezua izan ba'zan, ogeigarren guraldi jopu-tzarik laudogarrionerako erastekoz, euren indar gurtiak bati ebentzen auzte izkilloak arren be, auzte bea-uzte izan zan.

«Zuz-egiten zuztean ute zuzte gure gartodiak, gudari jantzen ta izkillo deusezkoz, Gernika'ko Zagatzpe-rik ogeitsu auzeritiera bakarik daturat mendietan, Franco'ren gudarutakuz itzibako zuzpaketeari zardutsan».

IDAZLE AZKAR

Ele ederra eban Agirre'k zuz in-egiteko zuz idarteko. Ederte euzte euzkeraz, gure izkuntzar asko idate ta ba'eban be; beronen alde zelan jokatu, eta batez be euzkal izkeltzien arren zelan baterantza jo, ori ondo erakutu euzkan.

Izlari erime ta zofa zan, eta Ego-Amerika'n emondako mistraldiak be-ter be ba-dabe arnasa betotik, baita urtero Gabon-alderantza baita oi erri-zan zozion-agurrak be.

Ouek dira aren idazlanak jakitienak:
1) Entre la libertad y la revolucion.

1930-1935: *la verdad de un lustro en el País Vasco* (Bilbao, 1935); oraintsu batri argitara emona; 2) *De Guernica para Nueva York pasando por Berlín* (Buenos Aires, 1943), euskeraz ipiñita esku artean daukazuna; 3) *Cinco Conferencias pronunciadas en un viaje por América* (Buenos Aires, 1944); 4) *A todos los vascos: Mensaje de Navidad* (Txile, 1942); 5) *Mensaje de Gabon* (Paris, 1947-12-24); 6) *En el XVIII aniversario de la Constitución del Gobierno de Euzkadi* (Paris, 1954); 7) *Discurso pronunciado ante el micrófono de la Radio Euzkadi el día 22 de diciembre de 1936* (Bilbao, 1937); 8) *Tres discursos del Presidente Aguirre* (Mexiko, 1937), eta abar, euskeraz ta erderaz.

«AZKATASUNAREN YARRAI»

Liburu au idazleak berak bizi izandako bizi-unez osotua da; bere *Gomutapenak* lez. Egilleak emen, gerra al-dian, eta gero, atzerrian, izan zituan

ESPINOSA-LEZUEGAS JOSUETA ARDURI

AZKATASUNAREN YARRAI

gorabera, joan-etorri, gauza latz eta pozgarriak, zeatz eta barrenkoi edesten dauskuz. Ots: Gernika'ko zin-itza, Jaurilaritzako goraberak, Frantzia'ko zurrunbilloan, Belgika'n, an eta emen ezkutuka, Doitxerrian, illabete luzeak estutasun arriskutsuan, beti zemaipen egiñik, azkenez Suezia'tik zear Brasil'era doia, eta andik Nueva York'era. Emen Columbia Ikastetxe Nagusian irakasle zala idatzi eban milla zertzela-da jakingarriz beteriko liburu au. Liburuak, azkenean, mezu bat da-
 bat, zailko iuzea, berak gerran eta er-
 bestean zear ikusi ta ikasia beste Nazi-

noek be aintzat ar... bakearen alde-
 rako lan egin... Amerikarrentzat
 la batez be... Gernika'tik bial-
 ... Azkatasun, erriketa, erlejiño,
 ... baltsakeri, abenderri ta
 argi ta sakon adierazten alegintzen
 yaku. Liburu bikaiña, duda-mudarik
 gabe.

ITZULTZAILLEA

Zornotzarra dogu itzultzailea, 1910'an jaioa. Karmeldarra, la bizitza guztia erbestean erre dauana. Euskal errian eta Erroma'n bere eleiz-karrera osotu ondoren, 1939'an Ameriketara jo eban, eta arrezkero guztian Ipar-Amerika'n, Mexiko'n eta Guatemala'n bizi izan da.

Bere Aberritik urrun biziagaitik,

umetan amak erakutsitako euskerea ez yako aaztu; bestera, landu egin izan dau eta itz egin. Bestelan ez eban buru al izango eskuetan daukazu liburu eder onen itzulpena.

Agirre'k idatzi ta laster egin eban liburuaren itzulpena, an Arizona'ko za baidian bizi zala. Ez leuke edozeiñek beste orrenbeste egingo; egia esan, umorea bear da gero, eta maitasuna! Arizona'n eta bizkaieraz itzulpen sin jakingarrira egiteko. Berak onela: «ba' leiteke bateon batek nik bizkaieraz idazteari andiestea!»

Itzulpen ederra da. Aditz-jokoa bikainki darabil. Euskal esatera dotoretz jantzia dago. Euskera errez ulert-errezan. Artu, irakurri ta ikusi zeuk zein gozua dan!

AITA ONAINDIA

AU DUK MUNDUA!

Bat, erabat aspertua dago egunero-ko lan, liburu, azterketa, bizitza berdin eta beste gaiñontzeko eginkizunekin. Zer egin orduan? Emen azaltzen du batek dadukan ameskeria; baita batek daraman mundu ez-ezaguna ere. Orre-la, bat, nai-ta nai-ez, motxaille (bohemio) biurtzen da.

Gizona, gauza bat denpora askoan egiten ari ba'da, laister aspertzen dan aberea da. Aldatzeko gogoia egiten zaio.

Tarte-marte oiek betetzeko, batek buruari txispak ateratzen dizkio, zer asmatuko.

Lan tarte, atsedan aldi, amets denpora ta «zoro barra» oiek nola edo ala betetzeko, milla gauza asmatzen ditu gizonak. Neri ere, «beste mundu» ortan nengoan batean, begira zer etorri zitzaidan ganbara zaar ontara: Zergaitik ez dituk aztertzen Euskerz esaten dituzten erderazko (lengua extraña) itzak?

Ekin diot nere lan berri oni ta baita itz batzuk bildu ere nere oarliburuan. Eta egun gutxitan, begira zer nolako auker:

- 1.— «Distantzia Unibersitaria», DEIA'k.
- 2.— «SasHoya», DEIA'k.
- 3.— «Formazioa (Educar)», Egin'ek.
- 4.— «Azertatu ezinik», DEIA'k.
- 5.— «Joya bat», Erri-Irratia'k.
- 6.— «Lege mozio bat», Egin'ek.

- 7.— «Superatuko dugu», euskal abes-lari batek.
- 8.— «Gure informatiboan», Erri-Irratiak.
- 9.— «Zortzita erdiak eta hamar minutu», Erri-Irratiak.
- 10.— «Araba'ko agrikultura», Erri-Irratiak.

Ametsetan nagola? Zoraturik aurkitzen naizela? Daitekena... Nor ez dago ordea gaur egun ganbara aldetik zerbait izurratuta?

Bai, ni eroa ta zoroa. Ni ganbaratik naastua. Baiña gogoan izan bezate zentzuden sentitzen diran oiek, ero ta zoro onen errian ez dirala goiko txotakeri oiek esaten; baizik-eta onela:

- 1.— Urrun unibersidadea.
- 2.— Sasoia.
- 3.— Eziketa, eziera.
- 4.— Asmatu ezinik.
- 5.— Bitxi bat.
- 6.— «Lege-guiari oarpen bat.
- 7.— Gaiñduko dugu.
- 8.— Gure aibiste saillean.
- 9.— Bederatziak ogei gutxi.
- 10.— Araba'ko nekazaritza.

Bein eta berriz, ona emen esatera zaar bat egi biurtua: «Dauden guztiak ez dira ta diran guztiak ere ez daude».

Begiak dituanak irakur dezala; «zentzudunek» uler dezatela ta danok euskeraren alde lan egin dezagula.

Joxemari «ERREXIL»